

* advokat i publicista, naučni i javni radnik, raniji direktor Arhiva Jugoslavije, stan Besograd Despota Stefana 34/IV, tel/faks: 381-11-322-4635 mobil: 063-216-501; E-mail: cucapopovic@ptt.rs
Advokatska kancelarija, Beograd, ulica, Džona Kenedija 9b.

POPOVIĆ, Jovan P., Legislative Regulation of Data Confidentiality in the Countries on the Territory of the Former Socialist Federal Republic of Yugoslavia. Atlanti, Vol. 20, Trieste 2010, pp. 229-238.

Original in Serbian, abstract in English, Italian and Slovenian, summary in English

It is better not to have a law than having a regulation which is not harmonized
Frequent changing of laws has and must have consequences

Archival legislation is one of the basic standards for successful performance of archival activities. The states adopt their own national archival legislations. In doing so, the states rely on their own experiences, professional achievements in this area, experiences of other foreign states, ICA recommendations and so on. Sensitive data defined as state, military or professional secret with various level of confidentiality need to be regulated by data protection act. In Serbia and in former Yugoslavia, a number of regulatory texts defined a scope of secret data. In 2009 the Law on secret data was adopted (Official gazette of RS No. 104/09) In addition to this Act a set of laws passed which define the protection of the archival material and the access and use of the archives and the documentary material. Newly formed states from the former Yugoslavia have already adopted or are in a process of adopting laws on secret data and other regulatory texts which define the field of the archival activity. There is a need to somehow regulate the protection of the archives in right way and to secure the use of the archival material. In Slovenia, for instance, archival filed is regulated by fundamental law - Protection of documents and archives and archival institutions act (ZVDAGA), "Official Journal of the Republic of Slovenia" 30/2006. All other sub-legal acts have less legal strength, by hierarchy. The author deals with these issues with the stress on the situation in the Republic of Serbia and in other former Yugoslav states.

Legislative Regulation of Data Confidentiality in the Countries on the Territory of the Former Socialist Federal Republic of Yugoslavia

*Bolje je nemati zakon, nego imati neuskладene propise.
Često menjanje zakona ima i mora imati posledice.*

Sve delatnosti u društvu pa i arhivska imaju svoja zakonodavstva.

Arhivsko zakonodavstvo obuhvata niz propisa kojima zakonodavne strukture svake zemlje utvrđuju i razrađuju pravne norme koje se odnose na: arhivsku građu, arhive, arhivsko poslovanje i međusobne odnose između arhova i društva.

Sistem arhivskog zakonodavstva jedne države, treba da predstavlja jednu koherentnu celinu uzajano povezanih zakonskih i podzakonskih akata gde, pre svega, zakoni o arhivima i arhivskoj građi predstavljaju jezgro tog sistema. Razrađeni i precizni zakoni i drugi normativni propisi, koji čine arhivsko zakonodavstvo, rezultat su iskustava u arhivskom poslovanju svake zemlje i predstavljaju suštinu njene arhivske politike. Sprovođenje arhivskog zakonodavstva, utvrđivanje struktura arhivskih organizacija i njihovih nadležnosti kao i materijalno i kadrovsko obezbeđenje za sprovođenje propisanih normi, spada u unutrašnju kompetenciju svake države. Da bi se zaštitila arhivska građa neophodno je postojanje odgovarajućeg arhivskog zakonodavstva, da bi se ono pouzdano i organizovano sprovođilo osnivaju se arhivi, a da bi u okviru arhiva obezbedilo stručno sprovođenje propisa i primena savremene metodologije rada sa arhivskom građom, potrebno im je obezbediti materijalne uslove kroz odgovarajući prostor, kadar, opremu i sl. Kontinuitet u postojanju arhivskog zakonodavstva i njegovoj primeni, stvaranje mreže arhivskih institucija, način upravljanja arhivima, zaštita, valorizacija i korišćenje arhivske građe svih oblika zapisa predstavljaju suštinske komponente, kojima se uglavnom ostvaruju izuzetno značajna delatnost svake države, pre svega u zaštiti istorijskog nasleđa, neophodnog za čuvanje nacionalnog identiteta i integriteta. Novost i teškoće pojavljuju se kod elektronskih zapisa, koji menjaju rad arhiva, jer klasične metode ne odgovaraju „novoj građi“, pa se tako struka okreće više teorijskim nego praktičnim dimenzijama.

U današnjem savremenom životu sve je veće interesovanje javnosti (naučnih i drugih radnika) za arhive i sve je veći broj istraživača - korisnika savremene arhivske građe, koja traže od arhiva da im omoguće slobodan pristup novijim fondovima i dokumentima i što jednostavniju proceduru prilikom dobijanja građe na korišćenje. Po-

red niza problema sa kojima se suočavaju arhivi nalazi se i problem načina i uslova za korišćenje arhivske građe, kao jedan od najaktuelnijih.

Obaveza i želja arhiva je da svim svojim bogatstvom dokumentata služe nauci, ali se takođe mora znati da je ta obaveza i želja vezana za odgovarajuće propise, koji regulišu uslove i način korišćenja arhivske građe. Zato se korišćenje arhivske građe ne može posmatrati samo sa arhivističkog stanovišta nego u sklopu i u skladu sa odgovaravajućim ograničenjima koje nameću propisi.

Jedan od izuzetno bitnih razloga zabrane davanja javne arhivske građe na korišćenje je tajnost podataka.

Propisivanje tajnosti podataka izuzetno je važno za arhivsku delatnost, a naročito kod preuzimanja i korišćenja arhivske građe. Taj propis skupa sa zakonima o zaštiti podataka o ličnosti, i materijalnim zakonom koji reguliše arhivsku delatnost, čini navedenu dimenziju-segment arhivskog poslovanja potpunim.

Znamo da je u svakoj državi neophodno zakonski urediti, šta se smatra: državnom, vojnom i službenom tajnom, a onda u kontekstima tih propisa odrediti što je to strogo poverljivi, poverljivi ili interni dokument.

Vladavina prava odnosi se na princip vladavine u kojoj su svi pojedinci, institucije i pravna lica javnog ili privatnog karaktera, uključujući i samu državu, podložni zakonima, koji su javno proglašeni i na podjednak način sprovedeni i poštovani, i koji su usklađeni sa međunarodnim normama o ljudskim pravima i standardima. Vladavina prava takođe predpostavlja primenu mera kojima se obezbeđuje princip supermacije, princip jednakosti pred zakonom, *njegova pravična primena*, princip podele vlasti, zatim učestvovanje građana u odlučivanju, princip pravne sigurnosti i izbegavanje samovolje, kao i transparentnost u domenu postupka i zakona.

Činjenica je da je u Srbiji, ranijoj SRJ i bivšoj SFRJ postojalo na stotinu propisa koji su regulisali pojam tajne. Tako su recimo Savezna i republičke vlade imale pravo, da na osnovu propisanih kriterijuma, određene odluke ili dokumenta proglašava tajnom i samim time da određene podatke, bez ikakvih razloga proglasi recimo: državnom tajnom, strogo poverljivim dokumentom i slično. Odavanje takog dokumenta, smatralo se mogućnošću ugrožavanja nacionalne ili javne bezbednosti, odbranu zemlje, eventualno međunarodnih odnosa i bezbedonosno-informativnih podataka. Pod takvim mogućnostima proglašavanja tajnosti moglo se, iole, prikriti i nezakonit, nelegitiman ili nepravilan rad organa.

Arhivska građa se smatra kulturnim dobrom, istorijskim i naučnim izvorom čija je najvažnija funkcija korišćenje.

Mi znamo da veliki broj informacija, koje u svakom sučaja stvara čovek, sa jedne strane ugrožava savremeno društvo, ali sa druge strane ako se one pravilno usmeravaju, odnosno kontrolišu doprinose opštem napretku. Arhivsi delatnici prebukirani su informacijama. Samim tim arhivima je nametnuta obaveza da u svakom trenutku iznose kvalitetnu i tačnu informaciju o arhivskoj građi. Stoga arhivi

POPOVIĆ, Jovan P., *Regolamentazioni legislative dei dati riservati nei paesi del territorio dell'ex Repubblica Socialista Federativa di Jugoslavia.* *Atlanti, Vol. 20, Trieste 2010, pp. 229-238.*

Meglio non avere una legge che avere delle regolamentazioni non armonizzate tra loro. I frequenti cambiamenti legislativi hanno e debbono avere conseguenze.

La legislazione archivistica è uno degli standard basilari per una gestione riuscita delle attività archivistiche. Gli stati adottano la propria legislazione archivistica. Nel far ciò, essi si rifanno alle loro esperienze, alle conquiste professionali nel settore, alle esperienze di stati esteri, alle raccomandazioni dell'ICA e così via. I dati riservati definiscono ciò che deve essere regolamentato come segreto di stato, militare o professionale a vari livelli di segretezza da una legge sulla protezione dei dati. In Serbia e nell'ex Jugoslavia una serie di regolamentazioni hanno definito la portata dei dati riservati. Nel 2009 la Legge sui dati riservati è stata finalmente adottata (Gazzetta Ufficiale della Repubblica di Serbia No. 104/09). In aggiunta a questa Legge è passata una serie di altre leggi che definiscono la protezione del materiale archivistico e l'accesso e l'uso degli archivi e del materiale documentale. Gli Stati nati dall'ex Jugoslavia hanno anch'essi adottato o stanno adottando leggi sui dati riservati ed altri regolamenti che definiscono il campo dell'attività archivistica. C'è una sorta di necessità di regolamentare la protezione degli archivi nella maniera adeguata e di assicurare l'utilizzo degli archivi stessi. In Slovenia, ad esempio, la materia archivistica è regolamentata dalla legge fondamentale "Protezione dei documenti ed archivi e legge delle istituzioni archivistiche" (Rivista Ufficiale della Repubblica di Slovenia 30/2006). Tutti gli altri regolamenti hanno meno valore giuridico e ne sono gerarchicamente dipendenti. L'autore tratta tale materia focalizzando la situazione nella Repubblica di Serbia ed in altri stati nati dall'ex Jugoslavia.

POPOVIĆ, Jovan P., *Pravni predpisi in zaupnost podatkov v nekdanjih republikah socialistične republike Jugoslavije.* *Atlanti, Zv. 20, Trst 2010, str. 229-238.*

Boljše je, če nimamo nobenega zakona kot pa da imamo takšno Zakonodajo, ki ni uskjena. Nenehno spreminjanje zakonodaje ima

Nedvomno je arhivska zakonodaja eden od pomembnih standardov v delovanju arhivov. Zakonodajo določa vsaka država zase in sicer glede na lastne izkušnje, znanstvene dosežke, na izkušnje drugih držav, po določenih Mednarodnega arhivskega sveta ipd. Tudi v Srbiji še iz časa prejšnje Jugoslavije je več zakonov urejalo arhivsko dejavnost. Avtor zato razpravlja o različnih možnostih zakonodajne rešitve arhivskih zakonov, med katerimi omenja tudi slovenskega.

SUMMARY

Each country legally regulates what is a state, military or professional secret and within that context which document is classified as very confidential, confidential or internal. Declassification of such documents is considered as endangering national or public security and defense, international affairs and other security data. Archival institutions and staff are obliged to supply correct, thrust worthy documents and information on the archival material they preserve. For that purpose, the archival institutions produce finding aids which represent all necessary and relevant information on the documents they describe, including their accessibility and the procedure proscribed for the access. The Republic of Serbia passed the Law on Secret data. The precise terminology defines the following terms: data of the interest to the Republic; secret data; foreign secret data; document; classifying document as state secret, very confidential, confidential, internal; public authority; procedure of security checking; damage; who is a entrusted manager of the secret data; who is a user of a secret data; what is a security risk; level of security protection, etc. The disposal schedule for all kinds of classified documents is determined to 2, 5, 15 and 30 years, with the possibility to extend the proscribed period for a few more years. In Serbia, Slovenia and other former Yugoslav republics and in the Region, this very important aspect of the state and according archival activity is well defined by corresponding legal texts. Therefore, laws define the unique system of determining and protecting secret data which are of interest to national and public security, defense, interior and foreign affairs, protection of foreign secret data, access to secret data and their declassification, as well as measures for failing to secure the protected data and information. In the same manner the protection of the personal data is regulated throughout the Region. The protection of personal data must be regulated in a very detailed and precise manner. The legal regulation does not apply to data which are well known and accessible to everyone, or are published or open within the archival institutions, which can be used for historical, statistical or other scientific researches. Personal data processing is not allowed if the person has not given his/her consent for it or is being conducted without a legal authorization. Yet, there could be some exception to the rule in special cases: to protect or secure vital interests of a person, other persons, especially life, health or physical integrity. Legal regulations and legal environment is of vital importance to archival activity, archivists and final users of the archival material, public interest, etc. The author in his Paper describes and compares legal procedures on protection of secret data and personal data.

moraju imati savremenu tehničku opremu, dok arhivisti su dužni da se stalno obrazuju, da bi mogli primenjivati nova saznanja na izradi savremenih informativnih sredstava o arhivskoj građi. Najkorisnija su ona informativna sredstva koja su sažeta i jasna, a ipak sadrže sve bitne podatke. Ta informativna sredstva sadrže sve aspekte o arhivskoj građi, pa i rokove i postupak u korišćenju arhivske građe.

U Republici Srbiji je doneto je više zakonskih propisa koji zadiru u ovu oblast a to su: Zakon o kulturnim dobrima, „Službeni glasnik Republike Srbije“ br.98/96; Zakon o javnom informisanju, „Sl. glasnik RS) broj 43/2003 i 61/2005; Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja („Sl. glasnik RS“) broj 120/2004; Zakon o zaštiti podataka o ličnosti „Sl. glasnik RS“ broj 120/2004; Zakon o elektronskom potpisu „Sl. glasnik RS“ broj 135/04; i Zakon o tajnim podacima („Sl. glasnik Srbije“ broj 104 /2010.

U drugim državama iz okruženja i Jugoistočne Evrope ovaj vid delovanja zakonski je uređen propisima sličnih naziva.

U Srbiji se shodno odredbama Zakona o tajnim podacima tačno znaju pre svega pojmovi šta je to: podatak od interesa za Republiku Srbiju; šta je uopšte tajni podatak; strani tajni podatak; dokument; označavanje stepana „državna tajna“, „strogo poverljivo“ „poverljivo“ ili „interno“; šta je to organ javne vlasti; postupak bezbedonosne provere; šta je šteta; ko je rukovalac tajnim podatkom, ko je korisnik tajnog podatka; šta je to bezbedonosni rizik i koje mere zaštite moraju da postoje?

Naime, tačno se zna šta su to službene, državne i vojne tajne, odnosno koji su to dokumenti koji će biti zatvoreni za javnost: 2, 5, 15 i 30 godina, sa mogućnošću produženja roka, za još toliko godina. Prema ovom zakonu stepeni tajnosti su: „državna tajna“, „strogo poverljivo“, „poverljivo“ i „interno“.

„Državna tajna“ se određuje radi sprečavanja neotklonjive teške štete po interes države. „Strogo poverljivo“ se određuje radi sprečavanja nastanka teške štete po interes države. Stepen tajnosti „poverljivo“ se određuje radi sprečavanja nastanka štete po interes države. Stepen tajnosti „interno“ se određuje radi sprečavanja nastanka štete za rad, odnosno obavljanje poslova i zadataka i poslova organa javne vlasti koji ih je odredio. Prestanak tajnosti podataka za „državnu tajna“ ističe rokom od 30 godina. Za podatak sa oznakom „strogo poverljivo“ ističe rokom od 15 godina, a za podatak „poverljivo“ 5 godina, dok je za podatak sa oznakom „interno“ propisan rok od dve godine.

Naime, zakon uređuje jedinstveni sistem određivanja i zaštite tajnih podataka, koji su od interesa za nacionalnu javnu bezbednost, odbranu, unutrašnje i spoljne poslove Republike Srbije, zaštite stranih tajnih podataka, pristup tajnim podacima i prestanak njihove tajnosti, nadležnost organa i nadzor nad sprovođenjem zakona kao i neodgovornost za neizvršavanje obaveza propisanih zakonom, kao i druga pitanja od značaja za zaštitu tajnosti podataka.

Poglavlje Određivanje tajnih podataka sadrži 23 podnasova. Evo nekih od njih: ovlašćeno lice za vođenje tajnosti podataka, postupak određivanja tajnosti podataka; odluka o određivanju stepena tajnosti; oznake tajnosti; stepeni tajnosti i sadržina podataka; vremensko ograničenje tajnosti podataka; prestanak tajnosti istekom

roka; produženje roka čuvanja tajnosti podataka; opoziv tajnosti podataka, periodična procena tajnosti; opoziv tajnosti po raznim osnovama (prilikom kontrole, odlukom nadležnog organa; zbog javnog interesa, promeni stepena tajnosti i dr).

Zakon je propisao i: mere zaštite tajnosti podataka; pristup tajnim podacima; postupak za izdavanje sertifikata, odnosno dozvole fizičkom licu, da ima pravo pristupa tajnim podacima i njihovo trajanje; postupak kontrole i nadzora nad sprovođenjem zakona i kaznene odredbe.

Zakon obzirom na njegovu važnost se u formalnom i u praktičnom smislu mora striktno primenjivati. Za to su propisane dosta visoke kaznene mere. Naime, kaznene odredbe zakona propisuju „Krivično delo“ ko neovlašćeno nepozvanom licu saopšti, preda ili učini dostupnim podatke ili dokumenta, koja su mu poverena ili do kojih je na drugi način došao, ili pribavlja podatke ili dokumenta zavisno od oznake tajnosti podataka („državna tajna“ „strogo poverljivo“ „interno“ i „poverljivo“) i predviđa kazne u trajanju od tri meseca do 10 godina zatvora. Kaznene odredbe predviđaju i prekršajnu odgovornost izraženu u visokim novčanim kaznama.

Zakon je takođe propisao obavezu donošenja podzakonskih akata koje Vlada Republike Srbije mora doneti u roku od šest meseci od dana stupanja na snagu ovog zakona, dok su drugi organi javne vlasti u obavezi da u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu zakona donesu „svoje“ podzakonske propise.

Stupanjem na snagu Zakona o tajnosti podataka aktuelizovano je pitanje dostupnosti arhivske građe. Naime, arhivska građa u Srbiji dostupna je istraživačima po osnovu rokova dospelosti bez obzira na to dali su arhivistički sređeni i obrađeni.

Dana 27. 10. 2008 u Srbiji je donet Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, (Sl. glasnik RS broj 97/2008). Taj sveobuhvatni zakon regulisao je ovu oblast zaštite na savremen i dovoljno precizan način. Za ovako važnu oblast zaštite podataka o ličnosti, zakonodavac je obrazovao samostalni državni organ, nezavisan u vršenju svoje nadležnosti koji se zove Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti.

Obrada podataka prema donetom zakonu bi bila: prikupljanje, prepisivanje, kopiranje, pretraživanje, razvrstavanje, pohranjivanje, objedinjavanje, menjanje, obezbeđivanje, stavljanje na uvid, objavljivanje, snimanje, prilagođavanje, prikrivanje, izmeštanje, činjenje nedostupnim, kao i druge radnje u vezi sa navedenim podacima.

Navedeni zakon se ne odnosi na podatke: koji su svakome dostupni ili su ili su već objavljeni ili su dostupni pre svih u arhivima za korišćenje; koji se obrađuju za porodične ili lične potrebe; koji se obrađuju za potrebe političkih stranaka ili partija, udruženja i sl., kao i za one podatke kojima je lice sposobno da se o njima stara.

Prikupljeni podaci, za druge svrhe, mogu se obrađivati isključivo u istorijske, statističke ili naučno-istraživačke svrhe.

Obrada nije dozvoljena ako fizičko lice nije dalo pristanak za obradu ili se ono vrši bez zakonskog ovlašćenja; svrha obrade nije

jasno određena; vrši se za druge potrebe od onih za koje su određene; podatak nije potreban za ostvarenje svrhe obrade; nije zasnovan na verodostojnom izvoru, izvor je zastareo ili je neistinit i nepotpun.

Obrada se vrši pristankom lica, nakon čega se obrađivač prethodno obavesti. Obrada se može i opozvati u pismenoj ili usmenoj izjavi datoj na zapisnik. Međutim, obrada je dozvoljena i bez pristanka. To je dozvoljeno ukoliko bi se time ostvarili ili zaštitili: životno važni interesi lica, drugih lica, a posebno život, zdravlje i fizički integritet; u svrhu izvršavanja obaveza određenim zakonom i drugim propisima, kao i zaključenim ugovorima između lica i obrađivača.

Ovaj zakon u najmanju ruku velika je pomoć arhivistima, korisnicima arhivske građe, javnim glasilima, obrađivačima podataka i jednostavno svim licima čiji se podaci obrađuju, što potvrđuje činjenicu da nikada u istoriji nije stvaran toliki broj informacija.

Kod drugih propisa, kao naprimer kod zakona koji regulišu elektronski potpis odnosno elektronske komunikacije postoji mogućnost da policija i tajne službe bez odluke suda imaju uvid u sadržaj elektronskih komunikacija građana. Dobro bi bilo i jedino ispravno, kada bi se uvid mogao obavljati samo po odluci suda.

Zbog svega toga ističemo, da živimo u novoj vrsti društva, koje postavlja pitanje, kakve su posledice uloge arhivistike i arhivističkog rada.

Nakon donošenja Zakona o arhivskoj građi i arhivskoj službi u Srbiji, koji se nalazi u postupku donošenja, i podzakonskih akta, koja će u propisanom roku biti doneta regulisaće na savremen način sve dimenzije arhivske delatnosti, dok će pravilnik o korišćenju arhivske građe bliže urediti sveobuhvatnu regulativu (uslove, metodologiju i rokove) dostupnosti arhivskoj građi.

U Predlogu zakona predviđeno je da su i kod izdvajanja arhivske građe radi «uništenja dokumentarnog materijala „stvaraoci i imaoци dužni da preduzmu neophodne mere zaštite tajnosti podataka koji bi mogli povrediti javni interes i interes nepovredivosti ličnosti. to se mora poštovati i kod predaje arhivske i audovizuelne građe nadležnom javnom arhivu“. Predlogom zakona su propisane i mere u slučaju vanrednih okolnosti.

U Crnoj Gori u Predlogu zakona o arhivskoj djelatnosti kod postupaka izlučivanja, odnosno uništenja izlučenog arhivskog materijala predviđeno je da se „moraju preduzimati mjere zaštite tajnosti podataka koji bi mogli povrijediti javni interes ili interes građana“. Kod predaje javne arhivske građe Državnom arhivu Crne Gore koja sadrži lične podatke, kao i na građu za koju je utvrđen stepen klasifikacije tajnosti, određen zakonom ili drugim propisom, mora se posebno popisati sa unetim rokom važnosti dostupnosti javnosti, a time uslovima korišćenja. Isto tako arhivska građa i registraturski materijal koji sadrži podatke, koji se odnose na poslove spoljne, monetarne, i ekonomske politike, čijim bi objavljivanjem nastupile štetne posledice za državni interes ili bezbjednost Crne Gore, dostupna je za korišćenje po isteku 50 godina od njenog nastanka, ukoliko posebnim propisom nije drukčije određeno.

Takođe Zakonom o zaštiti podataka ličnosti u Crnoj Gori („Sl.

list CG br. 79/08 i 70/09“) propisano je da se zaštita ličnih podataka obezbeđuje svakom licu bez obzira na državljanstvo, prebivalište, rasu, boju kože, pol, jezik, veru, političko i drugo uverenje, nacionalnost, socijalno poreklo, imovno stanje, obrazovanje, društveni položaj ili drugo lično svojstvo. Zakon je bliže razradio ovu materiju kroz 80 njegovih članova. Dat je veliki značaj zaštiti ličnih podataka, pa je za vršenje poslova nadzornog organa osnovana Agencija za zaštitu ličnih podataka. Za nepoštovnje odredbi navedenog zakona predviđene su prekršajne mere. I to je dobro. Međutim, autoru ovog rada nije bio dostupan i drugi propis koji reguliše tajnost podataka javne i druge vlasti.

Prema Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima „Službene novine“ 105/97 u **Republici Hrvatskoj** članom 13 je predviđeno da se pri uništavanju registraturskog materijala, moraju preduzeti mere zaštite tajnosti podataka, koji bi mogli povrijediti javni poredak ili probitak građana.

U poglavlju „Korišćenje javnoga arhivskoga gradiva u arhivima“ propisano je da arhivska i registraturska građa, koja sadrži podatke, koji se odnose na odbranu, međunarodne odnose i na poslovima nacionalne sigurnosti, uključujući one koji se odnose na održavanje reda i mira, te na gospodarske interese države, a čijim bi objavljivanjem nastupile štetne posledice za nacionalnu sigurnost ili nacionalni interes Republike Hrvatske, dostupna je za korišćenje 50 godina od njegova nastanka, ako posebnim propisom nije drukčije određeno. A kada je već u pitanju javna arhivska građa koja se odnosi na lične podatke (ljekarska dokumentacija matice, lični dosijei, sudski, poreski, finansijski i sl.) dostupna je za korišćenje 70 godina nakon svog nastanka, odnosno 100 godina od rođenja osobe na koju se odnosi.

U Republici Makedoniji prema Zakonatu za arhivskata građa („Sl. vesnik SRM“ broj 36/90 i Zakon za izmenuvanje i dopolnuvanje na Zakonatu za arhivskata građa („Službeni vesnik RM“ broj 36/95) je donekle regulisao ovaj vid delatnosti. Naime, Zakon je propisao da je imalac registraturskog materijala i arhivske građe dužan da preduzme posebne mere zaštite, za vreme neposredne ratne opasnosti i rata, i ostavio u nadležnost Vladi Republike Makedonije da bliže uredi ovaj vid delatnosti. Što se tiče korišćenje arhivske građe u Makedoniji taj rok dostupnosti je 20 godina od njenog nastanka, odnosno Vlada Makedonije taj rok može produžiti i do 50. godina, ali Zakonom za izmenuvanje i dopolnuvanje na Zakonatu za arhivskata građa („Službeni vesnik RM“ broj 36/95) taj rok je produžen i do 150 godina.

U Republici Makedoniji je donet i Zakon o zaštiti ličnih podataka „Sl. vesnik R.M.“ broj 12/94. Ovim zakonom uređena je zaštita ličnih podataka kojim se obezbeđuje privatnost i tajnost podataka koji se odnosi na određeno lice kod prikupljanja, obrade, korišćenja i razmene. Zabranjen je nezakonit pristup podacima. U Makedoniji je 25. januara 2006 godine takođe usvojen Zakon o slobodnom pristupu javnim informacijama. Tim zakonom je uređen i stepen klasifikacije tajnosti podataka.

Da bio se navedeni propisi striktno primenjivali u Makedoniji je donet i Zakon za agencijata za razuznavanje „Sl. vesnik R.M.“ broj 19/95. Radi se o posebnom državnom organu uprave, koji skuplja

podatke i informacije od značaja za bezbednost i odbranu Republike Makedonije, političke i druge državne interese.

Upotrebu javne arhivske građe sa rokovima nedostupnosti arhivske građe, izuzecima rokova nedostupnosti, dostupnosti zbog potreba službenih postupaka, dužnosti korisnika i korišćenja privatne arhivske građe regulisano je u **Sloveniji** članovima 63-70 Zakona o varstvu dokumentarnoga i arhivskoga gradiva (Uradni list R.Sl. broj 30/06).

U Sloveniji je krajnji rok dostupnosti javnoj arhivskoj građi koja sadrži podatke koji se odnose na javnu bezbednost, odbranu, unutrašnje poslove ili obaveštajnu i bezbedonosnu delatnost državne i njene privredne interese, te poreske i poslovne tajne i čije bi otkrivanje od neovlašćenih lica moglo prouzrokovati štetne posledice za bezbednost zemlje i drugih lica i njihove interese 40 godina.

Za javnu arhivsku građu koja sadrži osetljive lične podatke podaci o rasnom, verskom, etničkom, nacionalnom, političkom poreklu, zdravstvenom stanju, seksualnom opredeljenju, kaznenim evidencijama rok dostupnosti je 75 godina, od dana nastanka tih dokumenata, ili 10 godina nakon smrti lica na kog se odnose ti dokumenti.

U izuzetnim slučajevima navedeni rokovi pod propisanim uslovima mogu se skratiti, o čemu odluku donosi Vlada Republike Slovenije, na osnovu mišljenja arhivske komisije.

Bosna i Hercegovina, država koja se sastoji od dva entiteta: Federacije BiH sa 10 kantona, Republike Srpske, i Distrikta Brčko. (Nazivi kantona su: Tuzlanski kanton, Unsko-sanski kanton, Bosansko-podrinjski kanton, Srednjobosanski kanton, Hercegovačko-neretvanski kanton, Zapadno-hercegovački kanton, Kanton Sarajevo, Zeničko-dobojski kanton, Livanjski kanton i Posavski kanton).

Zbog takve organizovanosti države, do sada je doneto 11 zakona, koji regulišu delatnost zaštite i korišćenja arhivske građe.

Stoga, ispada da je u Bosni i Hercegovini zakonodavno pravno uređenje arhivske građe, zbog njene arhivske razuđenosti dosta složeno i suviše decentralizovano i ne postoji sinhronizovan a ujedno i harmonizovan arhivski pravni sistem. Postoji brojnost zakona koji regulišu oblast zaštite i korišćenja arhivske građe.

Na nivou države Bosne i Hercegovine važeći zakonski propis je Zakon o arhivskoj građi i arhivu BiH, „Službeni glasnik BiH“, broj 16/2001.

U Federaciji Bosne i Hercegovine – važeći zakonski propis je Zakon o arhivskoj građi Federacije Bosne i Hercegovine, „Službene novine F. BiH“ broj 45/2002. Federaciju BiH čine deset kantona, sedam odnosno osam kantona ima svoj zakon o arhivskoj delatnosti ili arhivskoj građi koji se različito nazivaju, (svakako i „svoj“ arhiv), a i pravni ustroji arhiva su različiti. Većina kantona donela je i druge „svoje“ propise koji u celini uređuju arhivsku delatnost.

Znači, u Bosni i Hercegovini nema jedinstvenog tzv. „krovnog“ zakona o arhivskoj građi i arhivskoj službi koji bi odredio šta je arhivska građa, čije je vlasništvo (ovaj dio je posebno bitan prilikom

pregovaranja o povratku ili razmjeni arhivske građe), odnosno ko može biti vlasnik i posednik arhivske građe i ko i na kakav način može brinuti o njoj.

Neki od zakoni koji su doneti u BiH koji se odnose na pristup informacijama su: Zakon o slobodnom pristupu informacijama „Sl glasnik BiH“ broj 28/2000; Zakon o zaštiti ličnih podataka „Sl glasnik BiH“ broj 32/2001; Zakon o agenciji za informacije i zaštite „Sl glasnik BiH“ broj 15/2002; Zakon o zaštiti tajnih podataka „Sl glasnik BiH“ broj /2005.

Republika Srpska donela je Zakon o arhivskoj građi i arhivima, „Služ. list Republike Srpske“ mart 2006 i Zakon o čuvanju dokumentarne i arhivske građe i o arhivama, „Služ. list RS“ br.30/2006. (U Republici Srpskoj važeći propisi su: Zakon o kulturnim dobrima, „Službeni list RS“ br.11/95; Zakon o arhivskoj građi i arhivima Republike Srpske. „Služ. list RS“ br.20/1997 i Zakon o arhivskoj djelatnosti „Sl. list RS“ br.35/99, i 9/2000).

Zbog ovakve situacije treba učiniti više, na zauzimanju načelnog jedinstvenog stava u pogledu donošenja zakona i podzakonskih akata (pravila, uputstava i slično), koji se odnose na arhivsku građu u Bosni i Hercegovini. Smatramo da na tom planu treba intezivno i stručno poraditi, jer usloženost i brojnost propisa stvara veliku šarolikost na ne baš velikom prostoru.

Iskorak u pravom smeru napravljen je formiranjem Arhivističkog udruženja Bosne i Hercegovine. Ovo Udruženje uglavnom održava celovitost arhivske službe i trudom nastoji da ujednači rad u arhivima. Jedinstvena zakonska regulativa bi uredila i pitanje, ko i na kakav način može brinuti o arhivskoj građi?

Svi navedeni subjekti imaju prava i obaveze da samostalno zakonski ustrojavaju zaštitu obradu, korišćenje i objavljivanje arhivske građe. Svi oni uglavnom samostalno propisuju i postupak zaštite tajnih podataka kako za javnu arhivsku građu tako i zaštitu tajnosti podataka o ličnosti.

U zakonodavnom uređenju postoji hirerarhija, kako u pogledu donošenja pravnih akata tako i u njihovoj primeni.

Šta bi to bila hijerarhija? To bi bio poredak po rangu. Nužnost uspostavljanja hijerarhije pravnih akata proizilazi iz složenosti pravnog sistema. Ako u jednom pravnom sistemu ima veći broj vrsta pravnih akata, nemoguće ja da oni budu iste pravne snage. Hijerarhija pravne norme zavisi od hijerarhije pravnog akta u kojem je doneta, a sam pravni akt zavisi od hijerarhije organa koji je doneo (skupština, vlada, ministarstvo). Znači hjerarhija postoji u oblasti države i prava. Hijerarhija u pravu znači da je niži akt potčinjen višem, i da mora biti u saglasnosti s njim, inače mora biti ukinut. Bez poštovanja hijerarhije u pravnom sistemu zemlje bio bi haos.

Osnovni zakon svake zemlje je ustav. Njime se uređuju najvažnija pitanja društveno političkog uređenja. Svi drugi propisi koje donose državni organi moraju biti u skladu sa ustavom. Državni organi vlasti u svojim propisima ograničeni su i vezani odredbama ustava. Posle ustava najvažniji propisi sa najvišim pravnom snagom su zakoni. Pored zakonskih postoje i podzakonski propisi. Podza-

konski propisi, odnosno podzakonski normativni akti, su takvi opšti pravni akti čija je snaga slabija od zakona i koji neprekidno moraju da budu u skladu s odredbama zakona zbog čijeg izvršenja su i doneti. Njih najčešće donose vlade ili nadležna ministarstva. Interna akta najčešće donosi starešina nadležnog organa uprave ili upravne organizacije.

Osnovni materijalni zakon koji uređuju arhivsku delatnost recimo u Sloveniji je Zakon o varstvu dokumentarnih in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA), „Uradni list RS.“ broj 30/2006. Svi ostali podzakonski propisi su po svojoj hirerarhiji nižeg ranga. Isti je slučaj i u Republici Srbiji. Naime, osnovni materijalni zakon koji reguliše zaštitu, korišćenje i objavljivanje arhivske građe je Zakon o kulturnim dobrima „Sl. glasnik“ br 71/94. godine. U postupku rasprave i donošenja je Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj službi.

Autor ovog rada smatra da ona država koja priprema materijalni propis iz arhivskog zakonodavstva ili ga usklađuje, mora biti savremen i usaglašen sa ostalim arhivskim propisima, sa drugim sistemskim ili sporednim zakonodavstvom, čije odredbe zadiru u arhivsku delatnost, naravno i sa preporukama Veća Evrope, stavovima Međunarodnog arhivskog saveta, odredbama Etičkog kodeksa arhivista i međunarodnih konvencija. Samim tim on postaje „Evropski zakon“. Inače u Republici Srbiji je još na snazi Zakon o kulturnim dobrima, koji nije uredio niti je mogao urediti potpuni sistem zaštite arhivske građe.

Svi ostali propisi u Srbiji imaju nižu pravnu snagu.

I na kraju, treba znati:

- *da se ljudsko dostojanstvo štiti i zakonima, bez obzira na koga se odnosi. Ono je svakom čoveku urođeno i ne može se izgubiti. Ljudsko dostojanstvo se definiše kao „skup svih onih svojstava koja ukazuju na osobenu i uzvišenu prirodu čoveka.“ Na dostojanstvo čoveka naročito su izričiti lekari u pozivanju na pijatet teško obolelih ili umrlih lica. Nažalost, vredanje ljudskog dostojnstva često se sprovodi na način koji se ne može sankcionisati adekvatnom kaznenom merom, jer postupci nisu dovoljno jasno kvalifikovani ili su teško dokazivi. Ljudsko dostojanstvo svakoj ličnosti jedino može doneti i poštovanje, pa samom tim mora se voditi računa o tome da kao moralno biće ne izgubi poštovanje prema samom sebi a time i ugled u društvu*
- *da bezbednost kao univerzalna vrednost predstavlja osnovnu pretpostavku za uspešno funcionisanje društva i države. (Ranije se pod bezbednošću smatrala samo vojna bezbednost). Ukoliko država ne obezbedi potreban nivo bezbednosti, ne može se apsolutno govoriti o individualnim slobodama u jednom društvu. U današnjem demokratskom društvu postoji problem kako održati nivo proporcionalnosti između slobode i bezbednosti, jer mere bezbednosti se ne odnose samo na državu, već one moraju biti i u zaštiti ljudskih prava, bez obzira koja su i odakle dolaze (zaštita od prirodnih katastrofa, epidemija, rata, terorizma, NHB oružja i dr). U državama gde postoji demokratija vlada se na osnovu prava, odnosno zakona, što znači da se vlast vrši isključivo primenom zakonskih odredbi i da niko, pa ni onaj koje vrhovni nosilac vlasti i oličenje suverenosti (kralj, šef države, parlament)ne može biti van zakona niti može vladati zaobilazeći zakon.*

- da arhivisti moraju obratiti pažnju, da li se novodoneti propisi sukobljavaju, sa materijalnim propisima iz arhivske delatnosti i ukoliko toga ima treba blagovremeno reagovati.
- da je zbog lakšeg davanja na korišćenje arhivske građe izuzetno je potrebno zakonom urediti, šta se smatra državnom, vojnom i službenom tajnom, a onda u kontekstima tih propisa odrediti što je to strogo poverljivi poverljivi ili interni dokumenta

LITERATURA

- Zakon o kulturnim dobrima Srbije*, "Službeni glasnik Srbije", 71(1994).
- Zakon o javnom informisanju*, "Sl. glasnik RS", 43(2003) i 61(2005).
- Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja*, "Sl. glasnik RS", 120(2004).
- Zakon o zaštiti podataka o ličnosti*, "Sl. glasnik RS", 120(2004); *Zakon o elektronskom potpisu*.
- Zakon o elektronskom potpisu I*, "Službeni glasnik Srbije", 135(2004).
- Zakon o elektronskom dokumentu*, "Službeni glasnik Srbije", 51(2009).
- Zakon o tajnim podacima*, "Službeni glasnik RS", 104(2009).
- Jovan P. POPOVIĆ, *Zbirka propisa iz arhivske delatnosti SARJ i Savet za naučnoistraživački rad*, Beograd-Zadar 1987.
- Jovan P. POPOVIĆ, *Važeći zakonski i podzakonski propisi država sa prostora bivše SFRJ koji regulišu zaštitu arhivske građe i registraturskog materijala. Pregled propisa o zaštiti arhivske građe na prostorima Jugoslovenske države od 1918 godine do raspada SFRJ i propisa koji su doneti u novostvorenim državama, ranije republikama SFRJ, do 2007 godine* „Tehnični i vsebinski problemi klasičnoga i elektronskoga arhiviranja“, Maribor 2007 i „Istorijska baština“, 17(2008), čiji je izdavač Istorijski arhiv –Užice.
- Jovan P. POPOVIĆ, *Zakonske regulative o razmejitvi arhivskega gradiva v obstoječi zakonodaji*, Ljubljana 1998.
- Momčilo ANĐELKOVIĆ i Olga B. GILER, *Pravilnik o preuzimanju, smeštaju, čuvanju, zaštiti i korišćenju arhivske građe u Arhivu Jugoslavije i o profesionalnoj odgovornosti radnika Arhiva u odnosu na arhivsku građu*, Beograd 1994.
- Azem KOŽAR i Ivan BALTA, *Pomoćne historijske znanosti i arhivistika*, Tuzla 2004.
- Bogdan LEKIĆ: *Arhivistika, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva*, Beograd 2006.
- Azem KOŽAR, *Arhivistika u teoriji i praksi i 2*, Tuzla 2006.
- Peter P. KLASINC, *Neki aspekti do dostupnosti arhivske građe danas. Referat podnet na međunarodnom savetovanju arhivskih radnika AP. Vojvodine Novi Sad 2009, objavljen u Zborniku radova*, Novi Sad 2010.
- Jovan P. POPOVIĆ, *Uporaba in objavljivanje arhivskega gradiva ki se nanaša na vojne ujetnike iz Druge svetovne vojne (Moralna in pravna zaštita)*, „Tehnični in vsebinski problemi klasičnoga i elektronskoga arhiviranja“, Maribor 2008.
- Jovan P. POPOVIĆ, *Arhivi i slobodan pristup informacijama od javnog značaja*, „Arhivski glasnik Srbije“, Beograd 2009.
- Milena GAŠIĆ, *Arhivi bosne i Hercegovine kao partneri u pregovorima o arhivskoj građi*. „Časopis arhiva i Arhivističkog udruženja BiH Glasnik“, Sarajevo XXXIX(2009).
- Jovan P. POPOVIĆ, *Vojaske predpisi o dostopu, varstvu in dostopu do javnih informacij ter zaskonodaja o zaštiti osebnih podatkov in osnutek zakona zaupnih podatkuh v Srbiji*, „Atlanti“, 19(2009), pp. 313-322.
- Dragan ĆORIĆ, *Ljudsko dostojanstvo*, "Zbornik referata Pravni život", Beograd 2009.
- Radoslav GAĆINOVIĆ, *Uloga pravne države u izgradnji nacionalne bezbednosti*, "Zbornik referata Pravni život", Beograd 2009.